

Електронний журнал «Ефективна економіка» включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Категорія «Б», Наказ Міністерства освіти і науки України № 975 від 11.07.2019). Спеціальності – 051, 071, 072, 073, 075, 076, 292. Ефективна економіка. 2023. № 7.

DOI: <http://doi.org/10.32702/2307-2105.2023.7.35>

УДК: 657

Т. О. Мулик,

к. е. н., доцент, завідувач кафедри аналізу та аудиту,

Вінницький національний аграрний університет

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-1109-2265>

Я. І. Мулик,

к. е. н., доцент, доцент кафедри обліку та оподаткування в галузях

економіки, Вінницький національний аграрний університет

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-8166-2481>

УПРАВЛІННЯ ПРОФЕСІЙНИМИ РИЗИКАМИ БУХГАЛТЕРА

T. Mulyk,

PhD in Economics, Associate Professor,

Head of the Department of Analysis and Audit,

Vinnitsia National Agrarian University

Ya. Mulyk,

PhD in Economics, Associate Professor, Associate Professor of the Department of

Account and Taxation in the Fields of the Economy,

Vinnitsia National Agrarian University

ACCOUNTANT PROFESSIONAL RISK MANAGEMENT

У статті досліджені питання управління професійними ризиками бухгалтера. Розглянуто поняття та структуру ризику, проаналізовано кількість кримінальних правопорушень в сфері професійної, наукової та технічної діяльності. Оцінено трактування терміну «професійний ризик бухгалтера» в науковій літературі та дано власне бачення даного терміну.

Зазначено, що професійний ризик бухгалтера являє собою вірогідну величину і може мати позитивні та негативні наслідки. Під ним слід розуміти: ризик, який виникає внаслідок професійної діяльності бухгалтера, що передбачає ймовірність настання негативних подій та явищ (ризик як загроза) або ж позитивних подій та явищ (ризик як шанс), що виникають внаслідок його дій чи бездіяльності. Встановлено, що на результати виконання професійних обов'язків бухгалтера впливають як зовнішні, так як і внутрішні фактори та причини, за результатами дослідження наведено їх перелік. Розглянуто фундаментальні принципи професійної діяльності бухгалтера. Досліджено суб'єкти та об'єкти професійного ризику бухгалтера. Розглянуто класифікацію професійних ризиків, зокрема, доповнено її такими ознаками: за видами бухгалтерських помилок: методичні та технічні; за причинами виникнення бухгалтерських ризиків: зовнішні причини та внутрішні причини; за способами запобігання ризику: уникнення, передача. Представлені види ризиків, за результатами дослідження, відображають як професійна діяльність бухгалтера, може впливати на різні господарські операції, організацію обліку, наслідки, що можуть мати місце в результаті ризиків, їх причини виникнення, тощо. Розглянуто, які наслідки ризиків через професійну діяльність бухгалтера можуть призвести до виникнення додаткових витрат підприємства. Представлено п'ять етапів оцінки професійних ризиків бухгалтера. Вони містять: ідентифікацію професійних загроз та ризиків бухгалтера; визначення потенційних наслідків від загроз та ризиків; оцінку ризиків; вживання заходів на основі оцінки ризиків та моніторинг та перевірка. Запропоновано перелік заходів, що будуть сприяти мінімізації та запобігання професійних ризиків бухгалтера.

The article examines the issues of professional risk management of an accountant. The concept and structure of risk were considered, the number of criminal offenses in the field of professional, scientific and technical activity was analyzed. The interpretation of the term "professional risk of an accountant" in the scientific literature is evaluated and the own vision of this term is given. It is noted that the professional risk of an accountant is a probable value and can have positive and negative consequences. It should be understood as: the risk that arises as a result of the accountant's professional activity, which implies the probability of the occurrence of negative events and phenomena (risk as a threat) or positive

events and phenomena (risk as a chance) that arise as a result of his actions or inaction. It was established that both external and internal factors and reasons influence the results of the accountant's professional duties, and a list of them is given based on the results of the research. The fundamental principles of the accountant's professional activity are considered. Subjects and objects of the accountant's professional risk were studied. The classification of professional risks was considered, in particular, it was supplemented with the following features: by types of accounting errors: methodical and technical; by causes of accounting risks: external causes and internal causes; by methods of risk prevention: avoidance, transfer. The presented types of risks, according to the results of the research, reflect how the professional activity of an accountant can affect various business operations, the organization of accounting, the consequences that may occur as a result of risks, their causes, etc. The consequences of risks due to the accountant's professional activity that can lead to the emergence of additional costs of the enterprise are considered. Five stages of professional risk assessment of an accountant are presented. They include: identification of professional threats and risks of the accountant; determination of potential consequences from threats and risks; risk assessment; taking action based on risk assessment and monitoring and verification. A list of measures that will contribute to the minimization and prevention of the accountant's professional risks is proposed.

Ключові слова: *ризик, професійний ризик, професійний ризик бухгалтера, загрози, наслідки, мінімізація ризиків.*

Keywords: *risk, professional risk, accountant's professional risk, threats, consequences, risk minimization.*

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Ризики властиві всім галузям людської діяльності — не є винятком і діяльність в сфері бухгалтерського обліку. Адже в умовах мінливого середовища, від впливом змін вітчизняного та міжнародного законодавства, економічної та політичної ситуації, євроінтеграції та глобалізації, цифровізації, організація бухгалтерського обліку та складання фінансової звітності систематично

супроводжується професійними ризиками бухгалтера щодо виконання посадових обов'язків.

На думку експертів до найсуттєвіших загроз, спричинених професійним ризиком бухгалтера, відносять недостовірність облікової інформації, наданої у відкритій звітності (маніпуляції з фінансовими показниками); низьку пристосованість організаційних положень бухгалтерського обліку до виконання завдань економічної безпеки; недосконалість методичного інструментарію при забезпеченні потреб економічної безпеки [1].

Це спонукає до того, що перед керівництвом підприємства постає завдання мінімізувати та нівелювати професійні ризики бухгалтера, адже це може призводити до негативних та небажаних наслідків.

Занадто високий ступінь професійного ризику бухгалтера та його відповідальність перед користувачами облікової інформації, вимагає визнання в системі професійних ризиків - категорії «професійний ризик бухгалтера» та розробки політики щодо його управління.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню сутності, змісту, видів професійних ризиків бухгалтера, їх наслідків та відповідальності приділено увагу в працях таких вчених як Л. Гнилицької [1], І. Вигівської [6; 12], І. Арлюкової, В. Лисиці [9], Барчак Т. [6; 10], Л. Чижевської, О. Шевельова, Л. Гуцаленко [2], Н. Здирко [2; 13], Н. Ярич [8], С. Рудейчук [8], І. Поліщук [7], Л. Грабовська [7], Р. Романів [11] та інших. Враховуючи вагомі напрацювання вчених, вважаємо за доцільне систематизувати та розвинути дані дослідження з позицій покращення управління професійним ризиком бухгалтера. Адже професія бухгалтера постійно трансформується під впливом європейської інтеграції та глобалізації, змін міжнародної та вітчизняної правової регламентації, на ній відбиваються політичні та соціальні чинники, тощо. Все це супроводжується певними професійними ризиками, які потребують глибоких досліджень.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Дослідження

механізму управління професійними ризиками бухгалтера. Зокрема, розглянути економічний зміст професійного ризику бухгалтера, їх класифікацію, оцінку професійних ризиків та запропоновувати заходи з їх мінімізації та запобігання.

Виклад основного матеріалу дослідження. Визначальною характеристикою професії бухгалтера є прийняття на себе відповідальності діяти в інтересах громадськості. Саме тому професійний бухгалтер відповідає не лише за задоволення потреб окремого клієнта чи роботодавця. Діючи в інтересах громадськості, професійний бухгалтер повинен дотримуватись етичних вимог, викладених в Кодексі етики професійних бухгалтерів (КЕПБ) [2].

В процесі виконання своїх професійних обов'язків, бухгалтера піддаються впливу різноманітних загроз та ризиків. В більшості випадків вони можуть обертатись для підприємства певними проблемами, а бухгалтерів, керівників чи інших посадових осіб підприємств можуть притягувати до відповідальності (адміністративної, матеріальної, кримінальної).

Зазначається, що особа після недотримання та невиконання трудових обов'язків щодо нерозголошення конфіденційної інформації, що можуть призвести до значних втрат підприємства, буде нести кримінальну відповідальність [3].

В табл. 1 наведено кількість кримінальних правопорушень, вчинених на підприємствах, в установах, організаціях, саме в сфері професійної, наукової та технічної діяльності.

Дані табл.1 свідчать, що динаміка даних злочинів за період 2018-2022 роки має тенденцію до зменшення – на 928 од., а в сферах права та бухгалтерського обліку; діяльності головних управлінь (хед-офісів); консультувань з питань керування – на 566 од. Наглядно ці зміни можна також побачити на рис. 1.

**Таблиця 1. Обліковано кримінальних правопорушень
в сфері професійної, наукової та технічної діяльності, од.**

Види діяльності	Обліковано кримінальних правопорушень у звітному періоді в сфері професійної, наукової та технічної діяльності					
	2018	2019	2020	2021	2022	Відхилення 2022/18 (+,-)
Всього, в т.ч.	1785	2229	1411	1471	857	-928
діяльність у сферах права та бухгалтерського обліку; діяльність головних управлінь (хед-офісів); консультування з питань керування	987	1243	736	784	421	-566
діяльність у сферах архітектури та інжинірингу; технічні випробування та дослідження	175	113	187	193	97	-78
наукові дослідження та розробки	60	70	58	87	82	22
рекламна діяльність і дослідження кон'юнктури ринку	31	21	25	11	72	41
інша професійна, наукова та технічна діяльність	509	688	389	340	134	-375
ветеринарна діяльність	23	94	16	56	51	28

Джерело: побудовано авторами на основі [4]

Проте, не дивлячись на те, що обсяг цих злочинів не великий (до прикладу, в 2022 р. загальна кількість злочинів за різними видами діяльності була – 35471 од.) та в динаміці спостерігається динаміка до їх зменшення, професійні ризики бухгалтера – заслуговують на увагу та глибокі дослідження.

**Рис. 1. Динаміка кримінальних злочинів в сферах права та
бухгалтерського обліку; діяльність головних управлінь (хед-офісів);
консультування з питань керування, од., 2018-2022 роки.**

Джерело: побудовано авторами на основі [4]

Загалом, ризики можуть виникати у всіх сферах діяльності людини, і як зазначає Цопа В., в умовах ринкових відносин вони передусім пов'язані з результатом господарської діяльності, які можуть бути як позитивними (ризик як можливість) так і негативними (ризик як загроза). Таким чином, і вплив ризику може мати різні наслідки: негативні, несприятливі, позитивні, відхилення від запланованих результатів тощо. Одним із поширених наслідків реалізації ризику є помилковість прийняття рішень, що призводить до втрат [5].

Отже, ризик в діяльності господарюючого суб'єкту здебільшого розглядають як імовірність виникнення втрат (недоотримання доходів; завдання шкоди; понесення збитків; здійснення додаткових витрат) в результаті прийняття управлінських рішень стосовно реалізації певного різновиду діяльності, господарської операції, процесу, тощо.

Структура ризику складається з відповідних елементів (рис. 2), зокрема, джерело ризику (події, які можуть являти загрозу виникнення втрат або ж шанс одержання додаткових вигод через відмову від ризику), об'єкт ризику (те, на що здійснює вплив джерело ризику) та наслідки реалізації ризику (результат втілення загрози або шансу). Ці складові перебувають у взаємозв'язку.

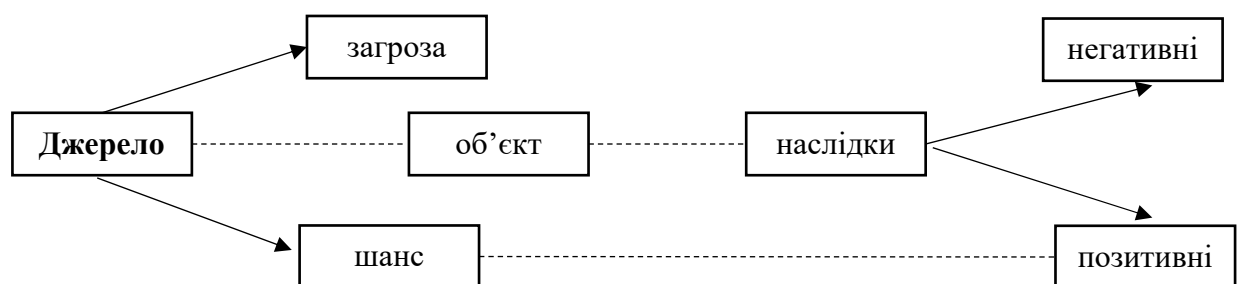

Рис.2. Структура ризику

Джерело: [5]

Отже, ризик є фактом, що зумовлений невизначеністю, а більш точніше сказати, факторами, які не дозволяють частково або повністю ухилитися від негативних наслідків.

Одним із різновидів ризиків є професійний ризик. Це ризик, що

виникає під час роботи за певним фахом на робочому місці.

Розглянемо трактування терміну професійний ризик бухгалтера в літературних джерелах (табл. 2).

Таблиця 2. Тракткування терміну «професійний ризик бухгалтера» в науковій літературі

Автор/автори	Характеристика терміну
Гнилицька Л.В. [1]	це інформаційні ризики пов'язані зі спотворенням облікових даних, які виникають у системі бухгалтерського обліку і є наслідком дій або бездіяльності облікового персоналу.
Вигівська І.М., Барчак Т. П. [6]	це ймовірність завдання фінансових збитків суб'єкту господарювання власними об'єктивними рішеннями та суб'єктивними діями. Якщо об'єктивні ризики прямо не залежать від бухгалтера, то суб'єктивні – мають ряд факторів впливу, які слід ідентифікувати, оцінити та прийняти чи уникнути їх проявів.
Поліщук І.Р., Грабовська Л.Л. [7]	це інформаційні ризики надання викривленої облікової та звітної інформації користувачам внаслідок здійснення або не здійснення певних дій обліковим персоналом.
Ярич Н.В., Яблінчук М.С., Рудейчук С.В. [8]	це дії або бездіяльність працівників бухгалтерської служби, які провокують можливу небезпеку викривлення бухгалтерської інформації, викликану безгосподарністю та марнотратством, фальсифікацією звітності.
Лисиця В. І., Кириченко Т. [9]	це дії або бездіяльність працівників бухгалтерської служби, які провокують можливу небезпеку викривлення бухгалтерської інформації, викликану безгосподарністю, марнотратством або фальсифікацією звітності, що призводить до отримання підприємством збитків.
Барчак Т. П. [10]	це ймовірність допущення випадкових та/або навмисних помилок при здійсненні облікових процедур щодо виявлення, оцінки, документування, накопичення, узагальнення, зберігання та передачі інформації, а також застосування неоднозначного та/або невинновданого професійного судження, що негативно впливає на якість показників бухгалтерської звітності.
Романів Р.В. [11]	професійний ризик – це не тільки ймовірність отримання негативного результату. Це, скоріше, ймовірність відхилення від очікуваної мети, що може мати і позитивні наслідки. Ризик – це невід'ємна частина підприємницької діяльності. Їх неможливо повністю уникнути, проте можна прогнозувати, здійснювати заходи щодо управління їх параметрами та на цій основі зменшувати негативний вплив на інформаційне середовище підприємства.
Авторське бачення	це ризик, який виникає внаслідок професійної діяльності бухгалтера, що передбачає ймовірність настання негативних подій та явищ (ризик як загроза) або ж позитивних подій та явищ (ризик як шанс), що виникають внаслідок його дій чи бездіяльності.

Джерело: побудовано авторами на основі [1; 6-11]

Як показують результати дослідження, практично всі автори, що розглядають професійний ризик бухгалтера, акцентують увагу лише на

негативних моментах та явищах, що можуть виникнути в результаті дій чи бездіяльності бухгалтера, зокрема, це стосується: спотворення облікових даних, викривлення облікової та звітної інформації, ймовірності завдання фінансових збитків суб'єкту господарювання, провокування можливої небезпеки, викривлення бухгалтерської інформації, викликаной безгосподарністю та марнотратством, фальсифікацією звітності, що призводить до отримання підприємством збитків, тощо.

Проте, на нашу думку, результати професійних ризиків можуть мати і позитивний вплив на діяльність господарюючого суб'єкту або ж запобігати настанню ризиків тобто це, правильна та ефективна організація роботи, сумлінне виконання своїх обов'язків, вміння максимально уникати впливу зовнішніх факторів, контроль за змінами в законодавстві, все це в цілому сприятиме мінімальній ймовірності виникнення та настання професійного ризику бухгалтера.

Враховуючи зазначене, наше бачення терміну «професійний ризик бухгалтера» наступне: це ризик, який виникає внаслідок професійної діяльності бухгалтера, що передбачає ймовірність настання негативних подій та явищ (ризик як загроза) або ж позитивних подій та явищ (ризик як шанс), що виникають внаслідок його дій чи бездіяльності.

Науковці стверджують, що на результати виконання професійних обов'язків бухгалтера впливають як зовнішні, так як і внутрішні фактори. Так, автор Барчак Т. П. вважає, що до внутрішніх факторів виникнення професійних ризиків можна віднести особистісні риси бухгалтера та умови його праці: некомпетентність, неуважність, недбайливість, несумлінність, безвідповідальність, упередженість, взаємовідносини з колективом, обсяги роботи бухгалтера, незабезпеченість технічними засобами та актуальним програмним забезпеченням тощо [10]. Автор зазначає, що зазначені фактори можуть спричинити допущення помилок та прорахунків в обліку, витік конфіденційної інформації, неправильне узагальнення даних та інше. Наслідками помилок бухгалтера є втрата ресурсів підприємства (майнових,

фінансових тощо), пов'язана недотриманням обліковим персоналом імперативної поведінки щодо організації та введення бухгалтерського обліку, що призводить до викривлення показників бухгалтерської звітності та їх недостовірності. До зовнішніх факторів Барчак Т.П. відносить об'єктивні причини, на які не можна вплинути та не можна змінити: зміна законодавства, корупція, рекламації, інфляція, зміна податкової політики, необґрунтовані чутки, тощо [10].

Заслуговує на увагу інший підхід щодо складу факторів, які впливають на професійні ризики бухгалтера. Гнилицька Л.В. їх пов'язує із джерелом утворення ризику, тобто із виконанням професійних обов'язків бухгалтера. Їх склад представлено в табл. 3.

Таблиця 3. Склад факторів, що впливають на виникнення професійних ризиків в системі бухгалтерського обліку

Джерело утворення ризику	Склад факторів, що спонукають виникнення інформаційних ризиків
<i>Організація праці працівників бухгалтерії</i>	Недостатній рівень знань керівників бухгалтерської служби, що не дозволяє їм організувати ефективну обліково-інформаційну систему підприємства
	Недостатній професійний рівень бухгалтерів
	Витік конфіденційної інформації з вини співробітників бухгалтерії
<i>Методика ведення бухгалтерського обліку</i>	Порушення принципів та правил ведення бухгалтерського обліку
	Фінансові прорахунки при виборі способів обліку, регламентованих стандартами бухгалтерського обліку та фінансової звітності
	Маніпуляції з бухгалтерськими даними
<i>Організація та технологія ведення бухгалтерського обліку</i>	Неефективна політика підприємства з організації бухгалтерського обліку
	Застарілі інформаційні технології, що не відповідають сучасним вимогам обробки, збереження та надання облікової інформації окремим групам користувачів

Джерело: [1]

Загалом, професійний бухгалтер повинен дотримуватись таких фундаментальних принципів:

1. **Чесність.** Професійний бухгалтер повинен бути прямим та чесним у всіх професійних та ділових стосунках.
2. **Об'єктивність.** Професійний бухгалтер не повинен допускати упередженості, конфлікту інтересів або неналежного впливу з боку інших осіб на його професійні або ділові судження.
3. **Професійна компетентність та належна ретельність.** Професійний

бухгалтер зобов'язаний постійно підтримувати професійні знання і навички на рівні, потрібному для надання клієнтові чи роботодавцеві компетентних професійних послуг, що базуються на знаннях сучасних тенденцій практики, законодавства та технології. Надаючи професійні послуги, бухгалтер повинен діяти сумлінно і дотримуватись технічних та професійних стандартів.

4. Конфіденційність. Професійний бухгалтер повинен поважати конфіденційність інформації, отриманої в результаті професійних та ділових стосунків, і не розголошувати таку інформацію третім сторонам без належних та визначених повноважень, якщо немає юридичного чи професійного права для розголошення цієї інформації. Професійний бухгалтер не повинен використовувати конфіденційну інформацію, отриману в результаті професійних та ділових стосунків, в особистих цілях чи в інтересах третіх сторін.

5. Професійна поведінка. Професійний бухгалтер повинен дотримуватись відповідних законів та нормативних актів і утримуватись від будь-яких дій, які можуть дискредитувати професію [2].

Отже, діяльність в галузі бухгалтерського обліку є складною та відповідальною сферою, що потребує витримки, клопітливості, уваги, компетентності та зосередження. І, як і будь-яка інша спеціальність, містить ризики, від котрих повністю ухилитися неможливо, проте можна їх мінімізувати чи нівелювати, зменшити негативні наслідки шляхом ефективного управління ризиками.

Управління професійним ризиком – це організована діяльність, спрямована на приведення рівнів ризиків до допустимих значень, включаючи аналіз і перевірку загроз, розроблення і реалізацію захисних заходів, а також оцінку їх ефективності.

З метою вдосконалення процесу управління професійними ризиками бухгалтера визначимо їх об'єкти та суб'єкти ризиків, види та наслідки.

Вигівська І.М. зазначає, що об'єктом професійного ризику бухгалтера є

процес організації та ведення бухгалтерського обліку, який, в свою чергу, включає процес документування господарських операцій (до якого має відношення бухгалтер); формування облікової політики підприємства (прийняття участі бухгалтера у розробці Наказу про облікову політику, виборі методів обліку, які найкращим чином врахували б всі особливості діяльності підприємства); а також окрім необхідності правильного віднесення операцій на конкретні рахунки обліку, ще й правильне здійснення розрахунків за операціями. Суб'єктами професійного ризику бухгалтера є, безпосередньо, обліковий персонал підприємства, в особі головного бухгалтера, його заступника та рядових бухгалтерів, який спричиняє виникнення даного ризику [12].

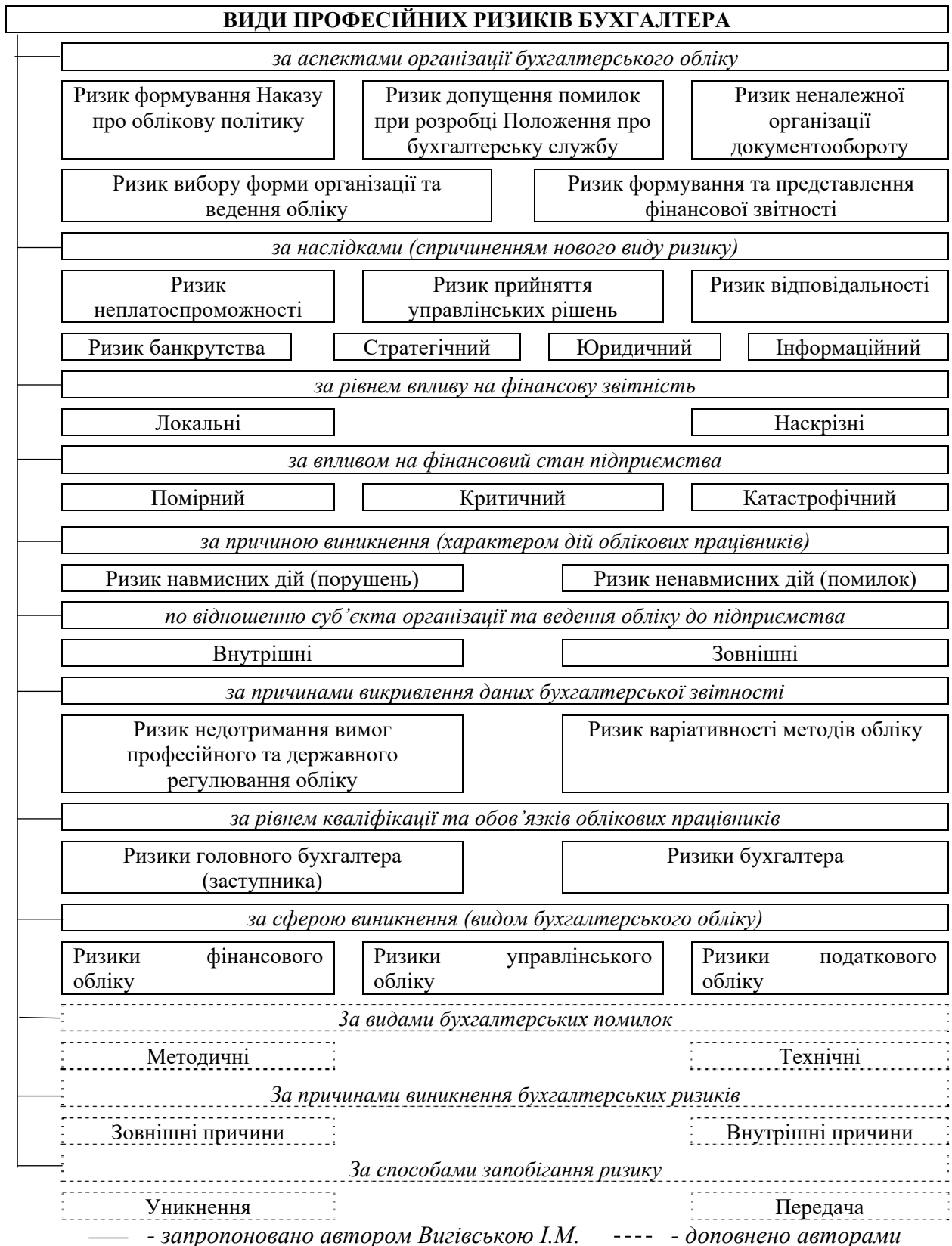
Лисиця В. та Кириченко Т. подібну думку висловлюють та відмічають, що об'єктом професійного ризику бухгалтера є процес організації та ведення бухгалтерського обліку, який, в свою чергу, включає процес документування господарських операцій, формування облікової політики підприємства та правильне здійснення розрахунків за операціями. Суб'єктами професійного ризику бухгалтера є обліковий персонал підприємства (головний бухгалтер, його заступники та рядові бухгалтери), який спричиняє виникнення даного ризику [9].

Окреслення об'єктів та суб'єктів професійних ризиків бухгалтера допомагає визначити види цих ризиків. На наш погляд, досить вдало та розлогу класифікацію професійних ризиків представила Вигівська І.М. (рис. 3) [12]. Разом з тим, вважаємо за потрібне доповнити дану класифікацію такими ознаками як :

- За видами бухгалтерських помилок: методичні та технічні.

Методичні бухгалтерські помилки передбачають неправомірне та нелогічне використання методики оцінки щодо об'єктів обліку при їх реєстрації, відображенню в звітності та вибутті; відображення господарських операцій в обліку без достатніх нормативно-правових причин, неточне групування облікової інформації, тощо. Технічні помилки - окреслюють факт

арифметичних прорахунків, пропуск або повторне включення операції, тощо.

— - запропоновано автором Вигівською І.М. ---- - доповнено авторами

Рис. 3. Класифікація професійних ризиків облікових працівників

Джерело: побудовано авторами на [12] та власних досліджень.

- За причинами виникнення бухгалтерських ризиків: зовнішні причини та внутрішні причини.

Перелік зовнішніх та внутрішніх факторів та причин ми наводили вище.

- За способами запобігання ризику: уникнення, передача

Уникнення ризику передбачає відмову в укладенні або продовженні договорів чи інших документів з контрагентами, якщо у відношенні до таких осіб існують підозри в його платоспроможності чи сумлінності; роботу з повною передоплатою в якості перевірки нового контрагента тощо. Передача ризиків передбачає перш за все страхування професійної відповідальності чи передачу ризику факторинговим компаніям.

Представлені види ризиків відображають як професійна діяльність бухгалтера може впливати на різні господарські операції, організацію обліку, наслідки, що можуть мати місце в результаті професійних ризиків, їх причини виникнення, тощо.

Необхідність такої класифікації пояснюється перш за все тим, що належне здійснення обліковими працівниками професійної діяльності забезпечує достовірний та правовірний процес організації та ведення бухгалтерського обліку, проорокування ризиків та врахування чинників впливу на них, використання найбільш раціональних методів їх вимірювання та оцінки, тим самим надання можливості зменшення чи нейтралізації негативного вплив професійних рішень при прийнятті певних управлінських рішень.

Виконання професійних вимог бухгалтера, як стверджують дослідники, супроводжується такими групами професійних ризиків: ризики пов'язані з порушенням методики ведення бухгалтерського обліку; організаційні ризики; ризики навмисного спотворення інформації (рис. 4).

Дослідження підтверджують те, що маніпулюючи даними обліку, бухгалтери, з однієї сторони, налаштовані на одержання вигод для господарюючого суб'єкту, а, з іншої, – для себе (маніпуляції проти

підприємства). Недарма дослідники однією з причин виникнення професійного ризику бухгалтера називають конфлікт між підзвітністю управління та задачею розподілу обмежених фінансових ресурсів. Учасниками конфлікту можуть бути поряд з бухгалтерами інші працівники бухгалтерії, аналітики, аудитори тощо.

Рис. 4. Групи професійних ризиків бухгалтера

Джерело: побудовано авторами на основі [1]

Наслідки ризиків через професійну діяльність бухгалтера можуть призвести до виникнення додаткових витрат підприємства. Такі витрати можуть бути:

- 1) зумовлені завданням фінансової шкоди користувачам бухгалтерської звітності при прийнятті ними неефективних рішень на основі неповного, неправдивого та/або упередженого обліково-інформаційного ресурсу;
- 2) спричинені викривленням дійсності або неповною відповіддю на письмові запити осіб щодо отримання публічної інформації про діяльність суб'єкта господарювання;
- 3) зумовлені нарахуванням штрафів за результатами фіскальних перевірок (прорахунки у розрахунках за податками, зборами, платежами),

державного аудиту (нецільове використання бюджетних коштів), перевірок органами держпраці (порушення трудового законодавства при розрахунках за виплатами працівникам), органами статистики (подання неправдивих даних) та багато іншого [10].

Механізм управління професійними ризиками бухгалтера передбачає його оцінку, вивчення всіх потенційних небезпек та кількісної характеристики загроз. Оцінка професійного ризику – це процедура перевірки, заснована на результатах аналізу загроз. В основному, вона використовується, щоб перевірити, чи не перевищена допустима межа небезпеки.

Розглядаючи міжнародний досвід оцінки ризиків, більш розповсюдженим способом є так звана «п'ятикрокова система». На її основі ми розробили оцінку професійних ризиків бухгалтера (рис. 5).

Рис. 5. Етапи оцінки професійних ризиків бухгалтера

Джерело: розроблено авторами

Таким чином, професійні ризики бухгалтера пов'язані безпосередньо з роботою облікового персоналу та залежить від здійснення їх професійної

діяльності., а тому перед підприємствами постає нагальне завдання щодо розробки належних механізмів зниження їх професійних ризиків.

Мінімізація професійних ризиків забезпечує повноту, точність і достовірність відображеної у звітності інформації про фінансовий стан, виконання регламентованих зобов'язань перед основними контрагентами підприємства, своєчасну сплату податків, соціальну, екологічну, корпоративну відповідальність і є умовою безперервності діяльності суб'єктів господарювання [7].

На основі проведеного дослідження можна запропонувати наступні заходи, що сприятимуть мінімізації та запобіганню професійних ризиків бухгалтера:

- ретельний підбір кваліфікованих фахівців з бухгалтерського обліку;
- активне реагування на трансформаційні процеси для забезпечення ефективності та безпеки ведення бізнесу;
- вміння працювати з великими масивами даних (Big Data Analysis) та аналізувати їх;
- забезпечення впровадження сучасних інформаційно-комунікаційних систем та ІТ-технологій управління даними в діяльність підприємства (включаючи цифрові та «хмарні» технології), використання сучасного інструментарію програмних продуктів для представлення інформації системою бухгалтерського обліку в прийнятному електронному форматі, що сприятиме розширенню доступу до глобального інформаційного середовища, ефективнішому виконанню службових обов'язків та зменшенню професійних загроз, викликів та ризиків;
- розмежування прав доступу окремих категорій облікового персоналу до інформації, забезпечення прозорості, надійності та відповідальності ведення бізнесу, включаючи інформаційну безпеку, кібербезпеку, захист конфіденційності інформації та комерційної таємниці;
- розкриття інформації в межах вимог законодавства для усіх груп зацікавлених осіб (стейкхолдерів), можливостей для залучення капіталу,

убезпечення ведення бізнесу від внутрішніх та зовнішніх загроз, забезпечення протидії рейдерським захопленням;

- постійне підвищення професійного рівня бухгалтерів щодо змін у чинному законодавстві;

- вільне володіння діловою англійською мовою, високий рівень професійної етики та досконалість знання міжнародних стандартів, які дозволяють забезпечити розкриття фінансової звітності підприємств у єдиному електронному форматі та сприяють збільшенню довіри іноземних інвесторів до фінансової звітності вітчизняних підприємств, а отже, зменшенню ризиків для інвесторів та кредиторів;

- формування служби внутрішнього контролю на підприємстві, де в рамках внутрішнього контролю, здійснювати періодичне тестування вмінь та навичок облікового персоналу на відповідність обов'язкам, що повинні виконуватися відповідно до посадових інструкцій; оцінка своєчасного підвищення кваліфікації персоналу, виявлення ознак наявності професійних ризиків бухгалтерів з метою попередження негативного впливу на достовірність фінансових показників та репутацію підприємства тощо.

Висновки та перспективи подальших розвідок у даному напрямі. На основі проведеного дослідження встановлено:

- професійний ризик бухгалтера являє собою вірогідну величину і може мати позитивні та негативні наслідки. Під ним слід розуміти: ризик, який виникає внаслідок професійної діяльності бухгалтера, що передбачає ймовірність настання негативних подій та явищ (ризик як загроза) або ж позитивних подій та явищ (ризик як шанс), що виникають внаслідок його дій чи бездіяльності;

- встановлено, що на результати виконання професійних обов'язків бухгалтера впливають як зовнішні, так як і внутрішні фактори та причини, за результатами дослідження наведено їх перелік;

- доповнено класифікацію професійних ризиків бухгалтера такими ознаками: за видами бухгалтерських помилок: методичні та технічні; за

причинами виникнення бухгалтерських ризиків: зовнішні причини та внутрішні причини; за способами запобігання ризику: уникнення, передача. Представлені види ризиків, за результатами дослідження, відображають як професійна діяльність бухгалтера, може впливати на різні господарські операції, організацію обліку, наслідки, що можуть мати місце в результаті ризиків, їх причини виникнення, тощо;

- представлено 5 етапів оцінки професійних ризиків бухгалтера: ідентифікація професійних загроз та ризиків бухгалтера; визначення потенційних наслідків від загроз та ризиків; оцінка ризиків; вживання заходів на основі оцінки ризиків та моніторинг та перевірка;

- запропоновано перелік заходів, що будуть сприяти мінімізації та запобіганню професійних ризиків бухгалтера.

Результати проведеного аналізу можна використовувати для подальших досліджень в сфері професійної етики бухгалтера.

Література

1. Гнилицька Л.В. Управління професійними ризиками бухгалтера системі економічної безпеки підприємства. *Вісник Черкаського університету*. 2016. № 3. С.33-41.

2. Бралатан В.П., Гуцаленко Л. В., Здирко Н. Г. Професійна етика: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. К. : Центр учбової л-ри, 2011. 251 с.

3. Мулик Я.І., Григораш М.В. Роль внутрішньогосподарського контролю у збереженні комерційної таємниці. *Агросвіт*. 2018. № 8. С. 17-22.

4. Про кримінальні правопорушення, вчинені на підприємствах, в установах, організаціях, за видами економічної діяльності: Звіти 2018-2022 роки. Офіс Генерального прокурора: офіційний веб-сайт. URL: <https://new.gp.gov.ua/ua/posts/pro-kriminalni-pravoporushennya-vchineni-na-pidpriyemstvah-v-ustanovah-organizaciyah-za-vidami-ekonomichnoyi-diyalnosti-2>

5. Цопа В. Ідентифікація і класифікація ризиків. URL: <https://qualityexpert.com.ua/interviews/657215-identyfikatsiya-i-klassyfikatsiya->

ryzykiv

6. Вигівська І. М., Барчак Т. П. Професійні ризики бухгалтера та їх оцінка *Науковий вісник Ужгородського університету: серія: Економіка*. 2018. Вип. 2(52). С.212-217.

7. Поліщук І.Р., Грабовська Л.Л. Професійні ризики бухгалтера. URL: <https://conf.ztu.edu.ua/wp-content/uploads/2022/12/179.pdf>

8. Ярич Н.В., Яблінчук М.С., Рудейчук С.В. Удосконалення організації бухгалтерського обліку з урахуванням професійних ризиків бухгалтера. URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/22542/1/73-75.pdf>

9. Лисиця В. І., Кириченко Т. Професійні ризики облікового персоналу на їх вплив на організацію бухгалтерського обліку. URL: <https://www.essuir.sumdu.edu.ua/bitstream-download/123456789/28108/1/Lysytsa.pdf>

10. Барчак Т. П. Професійні ризики бухгалтера: ідентифікація та причинно-наслідкові зв'язки. *Науковий вісник Ужгородського Університету. Серія: Економіка*. 2019. Вип. 1 (53). С.202-206. DOI: [https://doi.org/10.24144/2409-6857.2019.1\(53\).202-206](https://doi.org/10.24144/2409-6857.2019.1(53).202-206)

11. Романів Р.В. Бухгалтерські ризики та їх вплив на інформаційне середовище. *Облік, оподаткування і контроль: теорія та методологія: матеріали міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (м. Тернопіль, 30 червня 2017 р.)*. Тернопіль: ТНЕУ, 2017. С. 205-208.

12. Вигівська І.М. Сутність і класифікація професійних ризиків облікового персоналу. *Вісник ЖДТУ*. 2010. С.40-43.

13. Zdyrko N.G., Polova O.L., Mulyk T.O., Tomchuk O.F., Mulyk Ya.I., Kozachenko A.Y., Fedoryshyna L.I., Mashevskaya A.A. Financial control, analysis and audit as tools of an effective management system: state, problems, prospects: collective monograph. Košice: Vysoká škola bezpečnostného manažérstva v Košiciach, 2022. 291 p.

References

1. Hnylytska, L.V. (2016), "Management of professional accounting risks in

economic security system of the enterprise”, *Visnyk Cherkaskoho universytetu*, vol. 3, pp. 33-41.

2. Bralatan, V.P. Hutsalenko, L.V. and Zdyrko, N.H. (2011), *Profesiina etyka* [Professional ethics], Vyd-vo TsUL, Kyiv, Ukraine.

3. Mulyk, Ya.I. and Hryhorash, M.V. (2018), “The role of internal control in maintaining commercial secrecy”, *Ahrosvit*, vol. 8, pp. 17-22.

4. Office of the Prosecutor General: official website (2023), “On criminal offenses committed at enterprises, institutions, organizations, by types of economic activity: Reports 2018-2022”, available at: <https://new.gp.gov.ua/ua/posts/pro-kriminalni-pravoporushehennya-vchyneni-na-pidpriyemstvah-v-ustanovah-organizaciyah-za-vidami-ekonomichnoyi-diyalnosti-2> (Accessed 25 June 2023).

5. Tsopa, V. (2022), “Identification and classification of risks”, available at: <https://qualityexpert.com.ua/interviews/657215-identyfikatsiya-i-klasyfikatsiya-ryzykiv> (Accessed 25 June 2023).

6. Vyhivska, I.M. and Barchak, T.P. (2018), “Professional risks of an accountant and their assessment”, *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho universytetu: seriia: Ekonomika*, vol. 2 (52), pp. 212-217.

7. Polishchuk, I.R. and Hrabovska, L.L. (2022), “Professional risks of an accountant”, available at: <https://conf.ztu.edu.ua/wp-content/uploads/2022/12/179.pdf> (Accessed 25 June 2023).

8. Iarych, N.V. Yablinchuk, M.S. and Rudeichuk, S.V. (2017), “Improvement of the accounting organization taking into account professional risks of the accountant”, available at: <http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/22542/1/73-75.pdf> (Accessed 25 June 2023).

9. Lysytsia, V.I. and Kyrychenko, T. (2012), “Professional risks of accounting staff on their impact on the organization of accounting”, available at: <https://www.essuir.sumdu.edu.ua/bitstream-download/123456789/28108/1/Lysytsa.pdf> (Accessed 25 June 2023).

10. Barchak, T. P. (2019), “Professional risks of an accountant: identification and causal relationships”, *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho Universytetu. Seriia:*

Ekonomika. vol. 1 (53), pp. 202-206. DOI: [https://doi.org/10.24144/2409-6857.2019.1\(53\).202-206](https://doi.org/10.24144/2409-6857.2019.1(53).202-206)

11. Romaniv, R.V. (2017), "Accounting risks and their impact on the information environment", *Oblik, opodatkuvannia i kontrol: teoriia ta metodolohiia: materialy mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi internet-konferentsii* [Accounting, taxation and control: theory and methodology: materials of the international scientific and practical internet conference], TNEU, Ternopil, pp. 205-208.

12. Vyhivska, I.M. (2010), "The essence and classification of professional risks of accounting personnel", *Visnyk ZhDTU*, pp. 40-43.

13. Zdyrko, N.G. Polova, O.L. Mulyk, T.O. Tomchuk, O.F. Mulyk, Ya.I. Kozachenko, A.Y. Fedoryshyna, L.I. and Mashevska, A.A. (2022), *Financial control, analysis and audit as tools of an effective management system: state, problems, prospects: collective monograph*, Vysoká škola bezpečnostného manažérstva v Košiciach, Košice, Slovakia.

Стаття надійшла до редакції 15.07.2023 р.